

فرا تحلیل عوامل خطر موثر در ارتکاب مجدد جرم

حبیب آقابخشی*، ابوتراب طالبی**، رسول گلجویی***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۳/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۲۴

چکیده

دو سوم زندانیان امکان دارد در طی سه سال اول آزادی از زندان دوباره مرتکب جرم گردند. مطالعه عوامل مرتبط با ارتکاب مجدد جرم برای برنامه ریزی‌های عمومی حیاتی است. در این جستار تلاش بر این است تا با بررسی مقالات چاپ شده در خصوص ارتکاب مجدد جرم، نه تنها عوامل خطر موثر بر این پدیده را شناسایی کنیم، بلکه با توجه به نتایج متناقض پژوهش‌ها به بررسی اندازه اثر خلاصه تحقیقات بپردازیم.

مقاله حاضر از نوع فراتحلیل است. در این پژوهش شاخص g هیچ‌به‌عنوان شاخص اندازه اثر مطالعات انتخاب گردید. برای محاسبه اندازه‌های اثر از نرم افزار $CMA2$ استفاده شد. اندازه اثر خلاصه تصادفی 0.396 بود و اندازه اثر متغیرها از بالاترین تا پایین‌ترین به ترتیب عبارت بود از: متغیر اختلال شخصیت، سن پایین مجرم، نگرش‌های حامی جرم، تحصیلات پایین، کژکارکردی خانواده، سابقه بزه در خانواده، خصوصیات شخصیتی مشکل ساز، پیشینه بزه‌ی، همگنان آسیب‌زا، نوع قربانی، اختلالات روانشناختی، سوء مصرف الکل و مواد، بیکاری و متغیر مستقل وضعیت سکونت.

اندازه اثر عامل‌های خطر در ارتکاب مجدد جرم، با توجه به دسته‌بندی کوهن دارای اندازه اثرهای کوچک و متوسط بود. بیشترین عوامل خطر بررسی شده، در سطح فردی بود که حاکی از غلبه دیدگاه فردی پنداری ارتکاب مجدد جرم در متون پژوهشی بود.

واژه‌های کلیدی: ارتکاب مجدد جرم، بازگشت مجدد به زندان و محکومیت مجدد

* دانشیار مددکاری اجتماعی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی. (نویسنده مسئول). haghabakhshi7@gmail.com

** دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی. tatalebi@yahoo.com

*** دانشجوی دکتری مددکاری اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی. goljooee@gmail.com

مقدمه و بیان مساله

رفتار بزهکارانه و خشونت آمیز بعنوان تهدیدی برای توسعه یک جامعه متمدن در نظر گرفته می‌شود و بصورت اجتماعی و قانونی در هر دوره زمانی محکوم شده است. شواهد تحقیقاتی و اجتماعی نشان می‌دهد که اکثر افراد، شهروندان مطیع قانون هستند، آنها به قانون احترام می‌گذارند و بر طبق قوانین و ارزش‌های اجتماعی زندگی می‌کنند، با این وجود هر کشوری دارای افرادی است که خلاف قانون عمل می‌کنند، با قانون چالش دارند و نیازها و حقوق دیگران را در نظر نمی‌گیرند. توصیف ایشان کار پیچیده‌ای است زیرا جمعیت مجرمین یک جمعیت نامتجانس است. تمام مجرمین با یک فراوانی یکسان مرتکب جرم نمی‌شوند. برخی پس از یکبار جرم، برای باقی عمر به یک زندگی مطلوب اجتماعی می‌پردازند. برخی اصرار بر جرم دارند و مطابق الگویی از رفتار بزه‌ی سیستماتیک دست به ارتکاب مجدد جرم می‌زنند. هنگام ارتکاب مجدد جرم، تمام آنها یک جرم یکسان ندارند، برخی مرتکب جرمی می‌شوند که متفاوت از جرمی است که برای آن محاکمه شده‌اند (Zara & Farrington, 2016: 4).

وقتی مجرمین مصرانه دست به ارتکاب جرم می‌زنند، تاثیرات زیانباری بر قربانیان، اجتماعات، مجرمین و خانواده‌هایشان داشته و در حقیقت اثرات اقدام ایشان فراتر از آن است که قابل اندازه‌گیری باشد. ارتکاب مجدد جرم بسیار هزینه بر است زیرا نه تنها شامل هزینه‌های مداخلات قبلی است بلکه شامل هزینه‌های شکست نیز می‌باشد. نسبت بالایی از جرم‌های جدید در هر سال توسط افرادی صورت می‌پذیرد که قبلاً در سیستم قضایی بوده‌اند. هزینه‌های جرم نباید تنها با تمرکز بر میزان جرم‌هایی که هر سال در یک کشور اتفاق می‌افتد تخمین زده شود بلکه همچنین می‌بایست این نکته نیز مد نظر قرار گیرد که چقدر از جرم‌ها توسط افرادی که دارای سابقه جرم قبلی بوده‌اند صورت پذیرفته است. هزینه‌های جرم به طور ساده مساوی محاسبه خسارت یک جرم نیست بلکه فرایندی ادامه‌دار است که قبل از ارتکاب جرم آغاز شده و تا بعد از ارتکاب جرم

ادامه دارد و مجرمین و خانواده‌های ایشان، قربانیان و خانواده‌های ایشان، اجتماع به طور کلی و حس امنیت شهروندان به طور خاص را شامل می‌گردد.

«تحقیقات نشان می‌دهد، دو سوم زندانیان امکان دارد در طی سه سال اول آزادی از زندان دوباره مرتکب جرم گردند. بنابراین مطالعه عوامل مرتبط با ارتکاب مجدد جرم برای برنامه ریزی‌های عمومی حیاتی است. شناخت در مورد عوامل خطر مرتبط با ارتکاب مجدد جرم می‌تواند به پیشگیری یا مداخله با هدف فراهم کردن برنامه‌ریزی‌های بهتر و مناسب تر توانبخشی و اصلاحی کمک نماید» (Piquervo et al, 2015: 15). از منظر دیگر شناخت عوامل خطر می‌تواند در ارزیابی مجرمین مورد استفاده قرار گیرد. ارزیابی مجرمین یکی از مهمترین کارکردهای سیستم‌های اصلاحی مدرن است. نه تنها ارزیابی مجرمین کمک می‌کند تا سطح خطر ارتکاب مجدد جرم تعیین شود بلکه اگر درست صورت پذیرد، کمک می‌کند تا عوامل تاثیر گذار بر کاهش رفتار مجرمانه شناسایی شوند (Latessa et al, 2014: 15).

اما فراتر از ارزیابی مجرمان، شناسایی عوامل تاثیر گذار بر ارتکاب مجدد جرم که شامل عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و ساختاری می‌شود، می‌تواند به سیستم قضایی، سیاستگذاران و قانونگذاران کمک قابل توجهی کند تا مداخله‌های مناسب را در سطح رفتاری، خانوادگی و اجتماعی برای کاهش این پدیده اجتماعی طراحی کنند. عامل خطر ارتکاب جرم به صورت خلاصه، متغیری است که احتمال ارتکاب جرم در آینده را به میزان بالایی پیش‌بینی کند (Farrington, Loeber & Ttofi, 2012: 50). برخی نویسندگان اشاره کرده‌اند که عوامل خطر می‌توانند به میزان گسترده‌ای متنوع و متفاوت باشند (Cuervo & Villanueva, 2015: 1150).

با توجه به گستردگی عوامل خطر ارتکاب مجدد جرم، معمولاً پژوهشگران به استفاده از دسته‌بندی‌هایی روی می‌آورند. یکی از این طبقه‌بندی‌ها، عوامل خطر را به دسته‌های عوامل خطر فردی، هم‌تایان، خانواده، مدرسه و اجتماعی تقسیم نموده است (Development Services Group, Inc, 2015: 2). پژوهشگران با پایبندی به این

فرا تحلیل عوامل خطر مؤثر در ارتکاب مجدد جرم ۱۶۳

طبقه‌بندی کلی، در هر دسته از عوامل خطر، متغیرهای مرتبطی را قرار داده‌اند. دسته عوامل خطر فردی، هر ویژگی را شامل می‌شود که مرتبط با فرد یا درون فرد است و از منشاهای بسیاری مانند ژنتیک، توسعه اخلاقی اولیه، ویژگی‌ها و اختلالات شخصیتی، رفتاری و روانی و نگرش‌ها و حوادث منفی زندگی ناشی می‌شود و متغیرهایی مانند وضعیت جسمی و روانشناختی، نگرش‌ها، ارزش‌ها، دانش، مهارت‌ها، رفتارهای مشکل ساز نیز در این دسته قرار می‌گیرند (Wong, Slotboom, and Bijleveld, 2010; Vries et al, 2015; Hoeve et al, 2009; Wasserman et al, 2010).

در دسته عوامل خطر خانوادگی به متغیرهای عملکرد خانواده، مدیریت خانواده، پیوندها، آزار/ خشونت در خانواده و ساختار خانواده، حمایت خانواده، سبک‌های دلبستگی و فرزندپروری منفی و وجود جرایم و مسایل مربوط به سوء مصرف مواد در خانواده اشاره می‌شود (Murray and Farrington, 2010; Wong, Slotboom, and) (Bijleveld 2010; Hoeve et al 2012). در دسته عوامل خطر مرتبط با هم‌تایان، متغیرهایی مانند هنجارهای بین فردی، فعالیت‌ها و وابستگی‌ها و در دسته عوامل خطر مربوط به مدرسه، متغیرهایی همچون پیوندها، جو مدرسه، برنامه‌های مدرسه مطرح می‌شوند. در نهایت در دسته عوامل خطر اجتماعی عواملی شامل محیط فیزیکی، عوامل ساختاری، فرصت‌های اقتصادی و تفریحی، حمایت‌های اجتماعی و دیگر ویژگی‌ها و ساختارهایی که بر عملکرد جامعه موفق تاثیر می‌گذارند قرار دارد (Kaufman 2005; Reingle, Jennings, and Maldonado-Molina, 2011) و متغیرهایی مانند در دسترس بودن الکل و مواد مخدر، نرخ بالای جرم، تحرک بالای اجتماعی، وضعیت سکونت، سطح فقر و... مطرح می‌شوند. (Farrington & Welsh, 2007: 23); (Services Group, Inc, 2015: 8)

از این رو در این جستار تلاش بر این است تا با مطالعه و بررسی مقالات چاپ شده در خصوص ارتکاب مجدد جرم، نه تنها عوامل خطر مؤثر بر این پدیده را

شناسایی کنیم، بلکه با توجه به نتایج متناقض بین تحقیقات با انجام فراتحلیل به اندازه اثر خلاصه‌ای از این عوامل برسیم.

چارچوب نظری

در تبیین آسیب‌های اجتماعی از طبقه‌بندی خرد، میانه و کلان استفاده می‌شود همین دسته‌بندی‌ها در خصوص عوامل خطر موثر در ارتکاب مجدد جرم به کار گرفته می‌شود. به عبارتی به دسته‌های عوامل خطر فردی، هم‌تایان، خانواده، مدرسه و اجتماعی در توضیح و تبیین ارتکاب مجدد جرم، اشاره می‌شود.

از جمله عوامل خطر فردی، الگوهای تفکر و گرایشهای مجرمانه است. نظریه الگوهای تفکر مجرمانه که توسط یاکلسون و سیم‌ناو^۱ مطرح شده است، به این موضوع اشاره دارد که الگوهای تفکر در میان مجرمان اساساً با غیرمجرمان متفاوت است. به نظر آن دو، مجرمان خود و جهان پیرامون را بگونه‌ای متفاوت با دیگران می‌بینند و این تفکر گرچه اشتباه آمیز و غیرمسئولانه به نظر می‌رسد اما در درون خود منطقی و منسجم است. از جمله الگوهای مورد نظر آنان، فقدان تصور درست از زمان، قربانی پنداشتن خود و ناتوانی از همدلی با دیگران است. یاکلسون و سیم‌ناو، تبیین‌های جامعه‌شناختی و روانکاوانه کجروی را رد می‌کنند و با تکیه بر دو اصل تقدم شناخت بر رفتار و تفاوت بنیادی مجرمان با غیرمجرمان، مجرم شدن را محصول گزینش‌های فرد در سال‌های آغازین زندگی می‌دانند. گزینش‌هایی که معمولاً با غلبه نوعی فقدان حس مسئولیت همراه است و در نهایت، شیوه‌های زندگی مجرمانه را شکل می‌دهد و به همین سبب، تغییر دادن آنها بسیار دشوار است. آندو مجرمان را قربانی جامعه یا بیمار نمی‌شمردند (سلیمی و داوری، ۱۳۸۶: ۳۰۸).

یا کلسون و سیم‌ناو اعتقاد دارند که انتخاب‌هایی که یک فرد انجام می‌دهد منتهی به رفتار مجرمانه می‌شود. این ترجیحات اقدام، تحت کنترل منطقی فرد می‌باشد. آنچه این افراد را مجرم ساخته است اینست که آنها شیوه‌های تفکر ضعیف و ناکارآمد که در تناقض با قوانین و عرف اجتماعی مرسوم است را آموخته‌اند. به طور خاص، الگوهای تفکر مجرمین به صورت فقدان همدلی، چشم‌انداز ضعیف از زمان، درک از خودشان به عنوان قربانی و انجماد عمومی در باورها توصیف می‌گردد. آن‌ها بیش از ۵۰ خطای تفکر مختلف را شناسایی نموده‌اند که در سه دسته اصلی تقسیم شده‌اند. اولین طبقه از صفات شخصیتی ساده تشکیل شده است که با مهمتر دانستن نیاز به قدرت و کنترل مرتبط است. دوم، شیوه‌های تفکر تعمیم داده شده تصمیم‌گیری ضعیف، عدم اعتماد و احترام نگذاشتن به الزامات و تعهدات است. سوم و آخرین طبقه با قضاوت‌هایی که مستقیماً به اقدامات بزهی مرتبط است ارتباط دارد. این‌ها می‌توانند شکل خیالپردازی‌های ضد اجتماعی، حذف یا نادیده گرفتن بازدارنده‌ها و یک حس افزایش یافته خوشبینی را به خود بگیرند. به همین دلیل تبه‌کاران هیچ اشتباهی در رفتارشان نمی‌بینند و اغلب در درک عواقب کارهایشان شکست می‌خورند (Marsh, Melville, Morgan, Norris & Walkington, 2006: 75).

از جمله عوامل خطر در سطح میانه که در خانواده و گروه همگنان اتفاق می‌افتد، وجود هم‌نشینی آسیب‌زا است. در تعامل با هم‌نشینان آسیب‌زا، شیوه خاصی از اجتماعی شدن اتفاق می‌افتد. ساترلند^۱ در سال ۱۹۳۹ برای نخستین بار در قالب نظریه هم‌نشینی افتراقی^۲ به نقش اجتماعی شدن یا به بیانی یادگیری از هم‌نشینان بد در تبیین آسیب‌های اجتماعی اشاره کرد. ساترلند مدعی است که افراد مستعد کجروی، در هم‌نشینی‌های خود با افراد جامعه، تعریف‌هایی را فرامی‌گیرند، که گاه موافق و گاه مخالف با رفتارهای کجروانه است. به نظر او اگر تعریف‌هایی که کنش‌های بزهکارانه را

---

1. Edwin Hardin Sutherland

۲. Differential association theory

قابل قبول می‌نمایند، با پشتوانه‌ای قوی تر از تعریف‌های مخالف رفتار کجروانه به فردالقا شود، و فرد در دفعات بیشتری با این تعریف مواجه گردد، احتمال اینکه مرتکب کجروی شود بیشتر است. وی تاکید می‌کند که تحقق این وضعیت مستلزم همنشینی مستقیم فرد با کجروان و بزهکاران نیست، بلکه حتی ممکن است کودک تعریف‌های موید کجروی را با مشاهده اینکه پدرش درآمد خود را از راه‌های نادرست تامین می‌کند، یا با شنیدن سخنان مادرش که با افتخار از رانندگی با سرعت غیرمجاز سخن می‌گوید، بیاموزد. با وجود این او می‌پذیرد که بخش عمده‌ای از اینگونه یادگیری، معمولاً محصول جامعه پذیر شدن فرد در خرده فرهنگ‌های کجرو و از طریق همنشینی و ارتباط او با دیگرانی است که حاملان هنجارهای کجروانه‌اند. به دیگر سخن، ساترلند تحقق کجروی را عمدتاً نیازمند جامعه‌پذیر شدن فرد در درون نظامی از ارزش‌ها می‌داند که رهنما و مشوق نقض هنجارهای مسلط در جامعه‌اند (سلیمی و داوری، ۱۳۸۶: ۴۰۰).

از دیگر عوامل خطر سطح میانه عدم وجود پیوندهای اجتماعی و عوامل متهی به آن مانند عدم تعلق خاطر نسبت به افراد و نهادهای جامعه، عدم تعلق خاطر نسبت به خانواده و خانواده کژکارکرد بود. نظریه پیوند اجتماعی^۱ هرشی^۲ به اهمیت پیوندهای اجتماعی اشاره نموده است. در حالیکه در نظریه‌های کنترل اجتماعی فرض شده که همه به طور طبیعی انگیزه ارتکاب کج رفتاری را دارند و نیازی به تبیین این انگیزه‌ها نیست بلکه آنچه نیاز به توضیح و تبیین دارد، هم نوایی با هنجارهای اجتماعی است. تراوس هرشی، مهمترین صاحب نظر این رویکرد علت هم‌نوایی افراد با هنجارهای اجتماعی را پیوند اجتماعی آنها دانسته است. وی مدعی است که پیوند میان فرد و جامعه مهمترین علت هم نوایی و عامل اصلی کنترل رفتارهای فرد است و ضعف این پیوند یا نبود آن موجب اصلی کج رفتاری است. هرشی چهار جز اصلی پیوند شخص با جامعه را که مانع کج رفتاری می‌شود به شرح ذیل توضیح داده است:

---

۱. Social bonding theory

۲. Travis Hirschi

فرا تحلیل عوامل خطر مؤثر در ارتکاب مجدد جرم ۱۶۷

- داشتن تعلق خاطر نسبت به افراد و نهادها در جامعه که یکی از شیوه‌هایی است که فرد خود را از طریق آن به جامعه پیوند می‌زند. ضعف چنین تمایلات و پیوندهایی موجب می‌شود که فرد خود را در ارتکاب کج رفتاری آزاد بداند.

- افراد در هر جامعه وقت و انرژی خود را صرف دستیابی به اهداف و کسب منزلت و حسن شهرت می‌کنند و به فعالیت‌های متداول زندگی روزمره متعهد بوده از کج رفتاری می‌پرهیزند تا موقعیت‌هایی را که بدست آورده‌اند حفظ کنند.

- افراد چنان خود را مشغول هم‌نوایی می‌کنند که وقتی برای ارتکاب کج رفتاری یا حتی فکر کردن به آن برایشان باقی نمی‌ماند. درگیر شدن در فعالیت‌های مربوط به زندگی روزمره، همه وقت و انرژی آنها را به خود اختصاص می‌دهد و این خود موجب تقویت تعهد می‌شود.

- اعتقاد افراد به اعتبار اخلاقی نظام هنجارهای اجتماعی و رعایت قوانین و مقررات نیز موجب احساس وظیفه اخلاقی نسبت به دیگران می‌شود و ضعف چنین اعتقادی راه را برای کج رفتاری هموار می‌کند.

بنابراین بر طبق این رویکرد، بین تعلق خاطر افراد به جامعه، تعهد آنان به امور متداول و زندگی روزمره هم‌نوا با هنجارهای اجتماعی، درگیر شدن آنها در فعالیت‌های مختلف زندگی و اعتقاد به نظام هنجاری جامعه از یک سو و هم‌نوایی آنان با هنجارهای اجتماعی از سوی دیگر رابطه مستقیم و با احتمال کج رفتاری آنان رابطه معکوس وجود دارد (صدیق سروستانی، ۱۳۸۹: ۵۳).

عوامل خطر با اهمیت دیگری که در ارتکاب مجدد جرم به آن اشاره شده است، محیط‌های آسیب‌زا است. آنچه در مورد محیط‌های آسیب‌زا با نگاه اجتماعی می‌توان گفت، وجود نوعی ویژگی‌های خاص این مناطق است، مانند فقیر بودن منطقه، درصد بالای خانواده‌های نیازمند، میزان پایین مالکیت خانه، تراکم جمعیت، تحرک بالای

ساکنین. شاو و مک‌کی^۱ که با بخش جامعه‌شناسی دانشگاه شیکاگو همکاری می‌کردند رویکرد برگس^۲ در مطالعات مناطق مختلف شهری را برای بررسی الگوهای بزه جوانان در شیکاگو گسترش دادند. در منطقه‌ای از شهر، منزل‌ها کهنه و قدیمی بوده و ساکنان اکثراً مهاجرین جدیدی بودند و مابقی توانایی و امکانات زندگی در مناطق دیگر را نداشتند. آنها متوجه شدند در این مناطق فقیر با جمعیتی گذرا، هنجارها و ارزش‌هایی که منتهی به رفتار مجرمانه می‌شود بیشتر پیدا می‌شود.

همان طوری که تیرنی می‌گوید: نرخ بالای جرم در این مناطق به بی‌سازمانی اجتماعی در آن منطقه ارتباط دارد. در نبود کنترل مناسب و قوی از جانب خانواده و اجتماع، جوانان بیشتر احتمال دارد تا در فعالیت‌های مجرمانه شرکت نمایند. شاو و مک‌کی جرم را بعنوان یک پدیده اجتماعی بررسی کردند و نه یک پدیده فردی. آنها بیان کردند که زندگی اجتماعی در فضاها و برخی محل‌ها آشفته، بی‌نظم و آسیب‌زا بوده و در این شرایط جرم یک پاسخ مورد توقع و طبیعی است. همان‌طور که تیرنی^۳ بیان می‌کند: شهرهایی مانند شیکاگو به صورت تصادفی گسترش نیافته‌اند، بلکه این توسعه بر طبق فرایندهای اجتماعی طبیعی صورت گرفته است. شهرها محلات خاص خودشان را بیرون دادند. که هر کدام زندگی اجتماعی خاص خودش را دارد. بعضی‌هایشان پایدار و به خوبی سازماندهی شده‌اند و بعضی از نظر اجتماعی بی‌سازمان هستند و اینجاست که مسائل اجتماعی شامل جرم متمرکز می‌شوند (Marsh et al, 2006: 100).
به نظر شاو و مک‌کی محلات با ویژگی بی‌سازمانی و دارای میزان‌های بالای کجروی دارای ویژگی‌های دیگری نیز هستند از جمله: رشد بالای جمعیت، درصد بالای خانواده‌های نیازمند ترمیم، میزان پایین مالکیت خانه، میزان پایین اجاره بها و پرسه زنی. از نظر شاو و مک‌کی بزهکاری با ساختار فیزیکی و سازمان اجتماعی شهر دارای

---

1. Clifford Shaw and Henry McKay
2. Burgess
3. Tierney

رابطه است. استارک^۱ پنج ویژگی ساختاری را مطرح می‌کند که وی بر اساس آن ایده بی‌سازمانی اجتماعی را خلاصه می‌کند ۱- تراکم (افراد زیاد در یک ناحیه کوچک) ۲- فقر ۳- استفاده چندگانه (ترکیبی از سکونت، صنعت و خرده‌فروشی) ۴- تحرک ۵- خرابی (خرابی فیزیکی ساختمان‌ها). مانند: جامعه‌شناسان اولیه شیکاگو، استارک معتقد است که ابعاد اساسی بی‌سازمانی اجتماعی، الگوهای سنتی زندگی اجتماعی را در هم می‌شکند. وی این شکست را به عنوان افول در نظام اخلاقی می‌بیند (Burfeind and Bartusch. 2006: 473) به نقل از (ارشد و درویش، ۱۳۹۳: ۱۰۹ و ۱۱۰).

شاو بر اساس بررسی سلسله‌ای از سرگذشت زندگی بزهکاران، به یافته‌های جالبی دست یافت که تمرکز را از نگاه فردپندارانه جرم به سوی فهم فرایندهای اجتماعی درون محلات و مناطقی که اصطلاحاً به آنها بزه خیز می‌گویند هدایت کرد. مثلاً او دریافت: ۱- بزهکاران روی هم رفته با بسیاری از افراد جامعه از نظر هوش، وضعیت جسمی و ویژگی‌های شخصیتی فرقی ندارند. ۲- در ناحیه‌های بزه خیز، سنت‌های مرسوم نهادهای محله و افکار عمومی - که محله‌ها از گذر آنها به طور معمول رفتار کودکان و نوجوانان را کنترل می‌کنند - به طور عمده دچار فروپاشی شده‌اند. ۳- محله‌ها فرصت‌های بسیاری برای بزهکاری دارند، از جمله وجود معامله‌گران هروئین، مال‌خرهای حرفه‌ای و ساکنان خریدار مال دزدی و ساختمان‌های ویرانی که انگیزه کشیدن هروئین را فراهم می‌کنند. نبود آمادگی، آموزش، فرصت و تشویق مناسب برای کار موفق در صنعت خصوصی را نیز باید به اینها افزود. ۴- بزهکاری در این ناحیه‌ها در سن‌های آغازین زندگی به مثابه بخشی از فعالیت‌های تفریحی در خیابان آغاز می‌شود. ۵- در این فعالیت‌های تفریحی، نوعی پیوستگی سنت در محله‌ای خاص از پسران بزرگتر به پسران کوچکتر به چشم می‌خورد. این سنت شامل انتقال شگردهای مجرمانه مختلف مانند: جیب‌بری از افراد مست، دزدی از فروشگاه، دزدی از افراد

هروئینی و دزدی اتومبیل است به گونه‌ای که ویژگی محله‌های مختلف را گونه‌های یکسانی از جرم‌ها در دوره‌های بلند تشکیل می‌دهد. ۶- روش‌های طبیعی کنترل اجتماعی رسمی نمی‌توانند جلوی این فرایندها را بگیرند. ۷- فقط بعدها در یک حرفه بزهکارانه است که (احساس نزدیکی به دنیای مجرمانه و وارد کردن ارزش اخلاقی چیره گروه‌های مجرمانه‌ای که با آنها در تماس است در فلسفه زندگی خود) در فرد آغاز می‌شود. این مساله هم به دلیل تماس پیوسته آن بزهکار با بزهکاران و مجرمان در خیابان و کانون‌های اصلاح و تربیت و هم به دلیل طرد و بدنام سازی اجتماع است. از آنجا که شاو بزهکاری کودکان و نوجوانان را ناشی از بی‌سازمانی در ناحیه‌های میانی می‌داند، برخورد با یکایک بزهکاران را چندان اثرگذار بر کاهش میزان کلی بزهکاری نمی‌داند، بلکه، وی تصور می‌کند که پاسخ را باید در طرح‌ریزی برنامه‌هایی که خواهان اثرگذاری بر تغییر شرایط زندگی در محله‌های خاص و تغییر کل بخش‌های شهرند یافت. به نظر شاو طرح ریزی این برنامه‌ها فقط از راه سازمان‌های تشکیل شده از ساکنان محله‌ها ممکن است به گونه‌ای که نیروهای طبیعی کنترل اجتماعی بتوانند اثرگذار باشند. (برنارد و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۷۲ تا ۱۷۴).

اهداف پژوهش

هدف کلی:

تعیین اندازه اثر خلاصه عوامل خطر موثر بر ارتکاب مجدد جرم

اهداف فرعی:

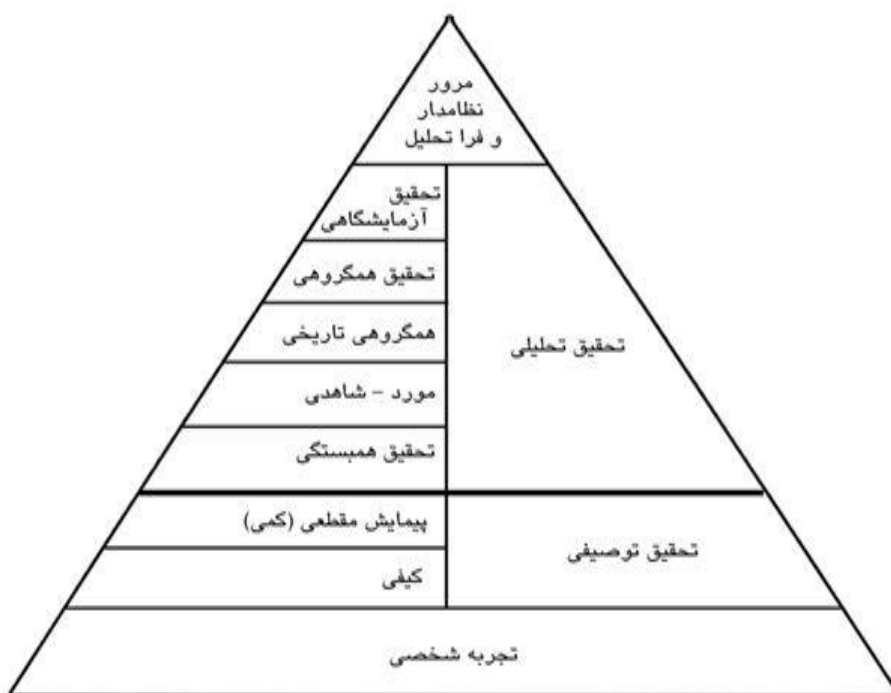
الف: تعیین تفاوت اندازه اثر انواع عوامل خطر موثر در ارتکاب مجدد جرم

ب: تعیین تفاوت اندازه اثر معناهای متفاوت ارتکاب مجدد جرم

ج: تعیین تفاوت اندازه اثر مطالعات بر اساس روش تحقیق مورد استفاده

روش شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع فراتحلیل می باشد که بر اساس مراتب تحقیقات در بالاترین سطح مشاهدات و تجارب، به شرح شکل ذیل قرار دارد (برگرفته از: Leavitt, 2003):

فرا تحلیل به تحلیل های آماری اشاره می کند که برای ترکیب یافته های کمی یک مجموعه از مطالعات انجام می گیرد (دلاور، ۱۳۸۸) در فراتحلیل، یافته های پژوهش های اولیه در قالب یک شاخص کمی برگردان می شود. برای این که یافته های آماری پژوهش های مختلف با هم قابل ترکیب شود؛ لازم است ابتدا این مقادیر به شاخصی با مقیاس مشترک تبدیل شود. پرکاربردترین روش ترکیب نتایج عددی پژوهش ها در فراتحلیل ها اندازه اثر است. اندازه اثر در آمار، یک شاخص کمی از شدت یک پدیده است. در یک موقعیت، هر چه اندازه اثر بزرگتر باشد، نشان دهنده تاثیر قوی متغیر عامل

بر معلول است. اندازه اثر، نتایج هر تحقیق را بصورت نمراتی استاندارد شده ارائه می‌دهد که نشان دهنده شدت تاثیر یک مداخله آزمایشی، میزان تفاوت بین گروه‌ها و یا شدت رابطه بین دو متغیر است. کوهن اندازه اثر را شاخصی از حضور پدیده مورد نظر در جامعه یا اندازه‌ای که مبین غلط بودن فرضیه صفر است تعریف می‌کند. کارد (۲۰۱۱) نیز اندازه اثر را شاخصی از جهت و شدت رابطه بین دو متغیر تعریف می‌کند. چون اندازه اثر یک نمره استاندارد شده است، می‌توان تمام اندازه‌های اثر را با هم مقایسه و مشخص کرد که کدام تحقیق، نشان دهنده تاثیر بزرگتری است. علاوه بر مقایسه اندازه اثر تحقیقات اولیه، می‌توان این اندازه‌ها را با هم ترکیب کرد و به یک اندازه اثر خلاصه رسید (مصرآبادی، ۱۳۹۵: ۲۱). روش‌های گوناگونی برای محاسبه اندازه اثر وجود دارند. اما به طور کلی برای اندازه‌های اثر، دو خانواده عمده وجود دارد: خانواده T و خانواده d ، با توجه به اینکه اکثریت مطالعات مورد استفاده در این فراتحلیل از نوع علی می‌باشند برای محاسبه اندازه اثر از شاخص‌های خانواده d استفاده شده است. طبق معیار کوهن (۱۹۹۷) برای شاخص‌های d ، اندازه‌های اثر کوچک، متوسط و بزرگ به ترتیب در محدوده مقادیر ۰,۲، ۰,۵، و ۰,۸ قرار خواهند داشت.

ملاک‌های ورود و خروج مطالعات

برای انتخاب نمونه از پژوهش‌های اولیه یک سری ملاک‌های ورود و خروج در نظر گرفته می‌شود. ملاک‌های ورود و خروج مطالعات به فراتحلیل در این پژوهش به صورت زیر می‌باشند:

ملاک‌های ورود: مقالات چاپ شده بین سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۹ و ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۸؛ زبان فارسی و انگلیسی مقاله، پژوهشی بودن مقاله و برخورداری از اطلاعات آماری روشن می‌باشد.

ملاک‌های خروج: پژوهش‌هایی که یکی از اطلاعات لازم برای محاسبه اندازه اثر را گزارش نکرده باشند؛ پژوهش‌هایی که از کفایت لازم برخوردار نباشند یا دارای ضعف‌های روش شناختی جدی باشند، وجود روش تحقیق کیفی، تمرکز مقاله بر عوامل محافظت کننده/ پشتیبان، ارزیابی ابزارهای سنجش بدون اشاره مستقیم به متغیرهای مورد ارزیابی و متمرکز بودن پژوهش بر گروه هدف کودکان و نوجوانان زیر ۱۸ ساله می‌باشد.

راهبردهای جستجو

تعیین کلیدواژه‌ها: در این فراتحلیل به منظور انتخاب پژوهش‌های اولیه ابتدا کلیدواژه‌های معتبر براساس مرور پیشینه پژوهشی به منظور استفاده در جستجوهای اولیه تعیین شدند. برای این فراتحلیل کلیدواژه‌ها عبارت بودند از: , recidivism , reoffending , reincarceration, ارتکاب مجدد جرم، بازگشت مجدد به زندان، محکومیت مجدد.

تعیین چارچوب نمونه‌گیری: باتوجه به گستردگی جامعه آماری پژوهش که شامل کلیه مقالات چاپ شده در ایران و جهان می‌باشد و محدودیت‌های پژوهشی که برای محقق وجود دارد، ضروری است که یک چارچوب نمونه‌گیری برای انتخاب مطالعات مورد نظر انتخاب شود. براین اساس جهت تعیین نمونه آماری پژوهش حاضر دو چارچوب نمونه‌گیری تعریف شد:

۱- پژوهش‌هایی که در بانک‌های اطلاعاتی داخلی Sid, Magiran, Noormags و به صورت تمام متن در دسترس بودند.

۲- پژوهش‌هایی که در بانک‌های اطلاعاتی خارجی science direct, sage صورت تمام متن و قابل دانلود در دسترس بودند.

بر اساس جستجوی بانک‌های اطلاعاتی ۴۴۳ مقاله استخراج گردید. سپس بر اساس معیارهای ورود، ۸۰ مقاله و بر اساس معیارهای خروج در نهایت ۳۴ مقاله شامل ۱۳۴ اندازه اثر وارد مطالعه شدند.

ابزار گردآوری اطلاعات

باتوجه به اینکه در مطالعات فراتحلیل، واحد تجزیه و تحلیل، گزارش نهایی پژوهش‌های انجام شده در زمینه موضوع مورد بررسی می‌باشد، در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از چک لیست مشخصات طرح‌های پژوهشی که توسط مصرآبادی (۱۳۹۵) طراحی شده است به همراه تغییرات لازم استفاده شد.

این چک لیست شامل موارد زیر می‌باشد: کد، عنوان پژوهش، شامل عنوان فارسی و عنوان لاتین، نوع اثر شامل: پایان‌نامه، مقاله، طرح، سال انجام / انتشار پژوهش. نام موسسه / دانشگاه / مجله، نام پژوهشگران، محل اجرای پژوهش، متغیرهای مستقل و وابسته، تاریخ ثبت، کد نمایه پژوهش / شماره مجله - صفحات. حجم نمونه، دوره پیگیری، تعریف ارتکاب مجدد جرم و نوع روش تحقیق.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در این پژوهش شاخص g هیچ‌جز به عنوان شاخص اندازه اثر مطالعات انتخاب گردید. جهت بررسی و تجزیه و تحلیل پژوهش‌های اولیه، از اندازه اثر ترکیبی با دو مدل اثرات ثابت و تصادفی، نمودار کیفی، آزمون همگنی، مجذور I استفاده شد. رای محاسبه اندازه‌های اثر از نرم افزار $CMA2$ استفاده شد.

یافته‌ها

در مورد قواعد تخصصی گزارش نویسی فراتحلیل، چند مجموعه استاندارد نگارش فراتحلیل توسط موسسات و منابع معتبر منتشر شده است. قواعد اختصاصی گزارش فراتحلیل در این پژوهش از نحوه گزارش نویسی پیشنهادی مصر آبادی (۱۳۹۵) که از پنج منبع معتبر استخراج شده است استفاده کرده است، که عبارتند از: ۱- کیفیت گزارش نویسی فراتحلیل (QUOROM)، ۲- گزارش نویسی ترجیحی برای مرورهای نظامدار و فراتحلیل (PRISMA)، ۳- فراتحلیل مطالعات میدانی در واگیرشناسی (MOOSE)، ۴- مجموعه استانداردهای گزارش نویسی فراتحلیل انجمن روانشناسی آمریکا (APA) که به MARS مشهور است و ۵- راهنمای گزارش نویسی مطالعات مروری نظامدار کوکران (Cochrane).

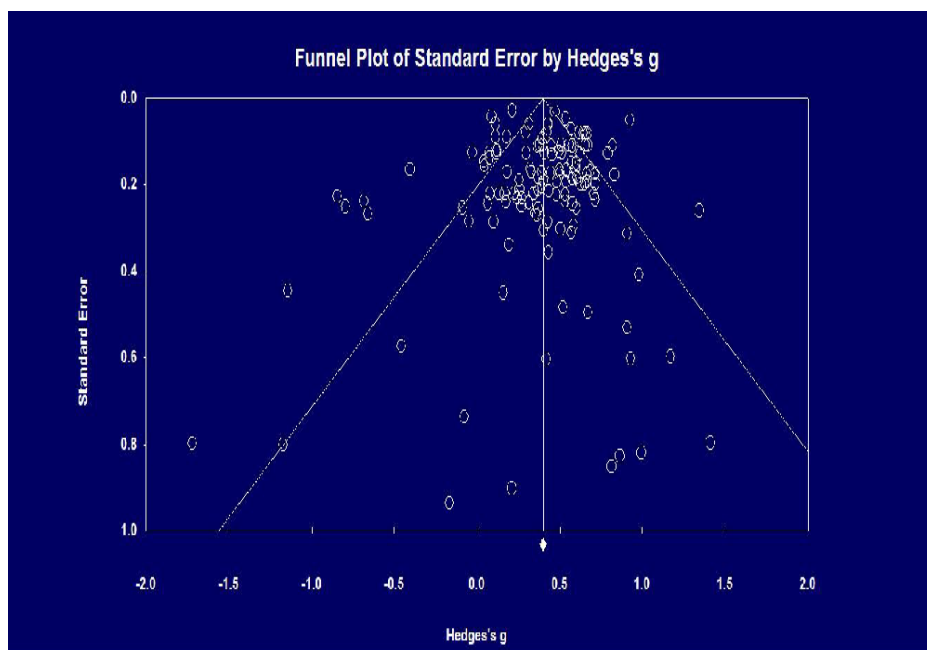
همان طور که اشاره شد، داده‌های مربوط به این فراتحلیل از اطلاعات آماری ۳۴ مطالعه که پس از ملاک‌های ورود و خروج، مناسب تشخیص داده شدند بدست آمده است، که از این تعداد مطالعه ۱۳۴ اندازه اثر محاسبه گردید. همانند بسیاری از روش‌های آماری، در فراتحلیل نیز قبل از انجام تحلیل‌های آماری مربوط به سؤال‌های پژوهش، لازم است پیشفرض‌های مورد نیاز از جمله میزان ناهمگنی و سوگیری انتشار را مورد بررسی قرار داد. در فراتحلیل، برای تشخیص اندازه اثرهای نامناسب از تحلیل حساسیت استفاده می‌شود.

در این روش تحلیل اولیه با استفاده از همه‌اندازه اثرها انجام می‌شود و پس از حذف اندازه اثرهای پرت و افراطی، تحلیل دوباره تکرار می‌شود. برای تشخیص اندازه اثرهای پرت و افراطی معمولاً از نمودار کیفی که یکی از روش‌های بررسی تورش انتشار است، استفاده می‌شود. تورش انتشار به چاپ نشدن پژوهش‌های مرتبط با موضوع فراتحلیل مربوط است که دارای یافته‌های غیرمعنادار هستند. اگر تورش انتشار وجود نداشته باشد، نمودار متقارن می‌باشد. در این فراتحلیل برای بررسی تورش انتشار

از دو شیوه گرافیکی (نمودار کیفی) و یک شاخص آماری روش بازیابی و جاگذاری استفاده شد.

تحلیل‌های سوگیری انتشار

نمودار ۱-

در نبود سوگیری انتشار، مطالعات در پیرامون اندازه اثر خلاصه (مشخص شده با لوزی و خط عمود وسط نمودار) به صورت متقارن توزیع می‌شوند. در صورت وجود سوگیری انتشار، تراکم مطالعات اولیه در پایین نمودار و در یک طرف میانگین، نسبت به طرف دیگر بیشتر می‌شود. همان طوری که مشاهده می‌شود تراکم در قسمت بالای نمودار و حوالی خط وسط می‌باشد.

روش بازیابی و جای گذاری

داول و تویدیه روشی را پیشنهاد کرده‌اند که امکان بازتولید فرضی مطالعات از دست رفته را فراهم می‌سازد. طبق این شیوه محل‌های احتمالی مطالعات از دست رفته مشخص می‌شود و سپس با بازتولید و وارد کردن این مطالعات به تحلیل، اندازه اثر خلاصه مجدد محاسبه می‌شود. این روش بازیابی و جای گذاری نام دارد که در این روش، ابتدا مطالعات متقارن در یک سمت نمودار کیفی پیدا میشوند و در گام بعدی در سوی دیگر نمودار مطالعات نامتقارن بازتولید و جای گذاری می‌شوند تا نمودار کیفی متقارن شود. پس از این بازیابی و جای گذاری، اندازه اثر خلاصه اصلاحی مجدد محاسبه می‌شود. تفاوت زیاد بین اندازه اثر خلاصه اولیه و اندازه اثر اصلاحی از طریق بازیابی و جای گذاری سو گیری انتشار را نشان می‌دهد.

Duval and Tweedie's trim and fill

	Studies Trimmed	Fixed Effects			Random Effects			Q Value
		Point Estimate	Lower Limit	Upper Limit	Point Estimate	Lower Limit	Upper Limit	
Observed values		0.39849	0.37866	0.41832	0.39559	0.34409	0.44709	630.32534
Adjusted values	5	0.39622	0.37642	0.41602	0.38527	0.33365	0.43689	649.56026

Look for missing studies where?

- Not specified
- To left of mean
- To right of mean

Look for missing studies using which model?

- Not specified
- Fixed effect model
- Random effects model

با استفاده از روند بازیابی و جای‌گذاری، نرم افزار ۵ مطالعه ازدست رفته را تشخیص داده است. مقدار اندازه اثر خلاصه تثبیت شده بدون جای‌گذاری مطالعات ۰,۳۹۸ و در موقعیت جدید اندازه اثر خلاصه اصلاح شده برابر با ۰,۳۹۶ می‌باشد. یعنی در صورت وارد کردن ۵ مطالعه از دست رفته به تحلیل، مقدار اندازه اثر خلاصه چندان تغییر نمی‌کند، که نشانه نبود سوگیری انتشار و یا سوگیری انتشار بسیار پایین می‌باشد.

جدول ۱- اطلاعات توصیفی مطالعات اولیه

ردیف	اسامی پژوهشگران	سال انتشار	حجم نمونه	نوع روش تحقیق	تعریف ارتکاب مجدد جرم	نتایج
۱	Leam A Craig	۲۰۱۱	۱۳۱	همگروهی	محکومیت مجدد	رابطه خطی بین سن و نرخ محکومیت مجدد وجود داشت. جوانترین گروه سنی (≤ 24) بالاترین خطر محکومیت مجدد و گروه مسن تر (≥ 45) پایین ترین نرخ محکومیت مجدد را نشان دادند. در گروه مسن تر (≥ 45) بالاترین محکومیت مجدد جنسی در مقایسه با سایر گروه‌های سنی در دوره پیگیری پنج ساله مشاهده شد.
۲	Martin Rettenberger et al	۲۰۱۵	۱۱۱۵	همگروهی	محکومیت مجدد	به طور معناداری مجرمین جنسی بار اول در مقایسه با مجرمین جنسی دارای سابقه جرم جنسی، کمتر احتمال دارد که مرتکب جرم جنسی شوند. با توجه به ارتباط بین سن و ارتکاب مجدد جرم جنسی، نتایج، فرض سستی ارتباط خطی روشن بین سن و ارتکاب مجدد جرم جنسی را به چالش کشید.
۳	Cathrine Pettersen et al	۲۰۱۵	۱۲۰	همگروهی	محکومیت مجدد	نمرات پس از درمان بالاتر، در زیرمقیاس‌های دشمنی کلامی و حمله

فرا تحلیل عوامل خطر مؤثر در ارتکاب مجدد جرم ۱۷۹

ردیف	اسامی پژوهشگران	سال انتشار	حجم نمونه	نوع روش تحقیق	تعریف ارتکاب مجدد جرم	نتایج
						کردن به طور معناداری ارتکاب مجدد جرم جنسی را پیشبینی نمود. با این وجود یافته‌ها به طور روشن از اینکه کاهش میزان دشمنی با کاهش نرخ ارتکاب مجدد جرم جنسی ارتباط دارد حمایت نکرد.
۴	Stephane M Shepherd et al	۲۰۱۶	۱۱۶	همگروهی	محکومیت مجدد	مجرمین دارای نمرات بالاتر در جامعه سستی در مقایسه با مجرمین دارای نمرات پایتتر، احتمال بیشتری برای زندانی شدن مجدد، نرخ بالاتر محکومیت مجدد و محکومیت مجدد سریعتر داشتند.
۵	Susan Lockwood et al	۲۰۱۲	۶۵۶۱	همگروهی	زندانی شدن مجدد	تحصیلات پایین و عدم اشتغال مهمترین پیش‌بینی کننده ارتکاب مجدد جرم پس از آزادی از زندان هستند.
۶	Mazhar H Bhutta&J. Stephen Wormith	۲۰۱۶	۵۰۶	همگروهی	اتهام مجدد، محکومیت مجدد	اگرچه مذهبی بودن به طور منفی با ارتکاب مجدد جرم همبستگی داشت، اما هیچ اعتبار افزاینده برای مقیاس سنجش مورد نظر در پیش‌بینی ارتکاب مجدد جرم نداشت زیرا به طور منفی با مقیاس، همبستگی داشت. تفاوتی بین نرخ ارتکاب مجدد جرم در بین زنان و مردان مشاهده نشد، به طور مشابه ارتباطی بین موقعیت جغرافیایی و ارتکاب مجدد جرم مشاهده نشد. با این وجود رابطه‌ای بین نوع جرم و ارتکاب مجدد جرم وجود داشت.

ردیف	اسامی پژوهشگران	سال انتشار	حجم نمونه	نوع روش تحقیق	تعریف ارتکاب مجدد جرم	نتایج
۷	Kelle Barrick et al	۲۰۱۴	۲۵۵	همگروهی	زندانی شدن مجدد	زنانی که دوباره زندانی شدند در مقایسه با دسته دیگر، تاریخچه بزهی شدیدتری داشته، در اولین دستگیری شان دارای سن پایبتری بودند و محکومیت‌های پیشین بیشتری داشتند، بیشتر احتمال داشت که در دسته مجرمین با خطر بالا دسته بندی شوند و اتهام‌های بیشتری در خصوص جرائم غیرخشن در گذشته داشتند و سلامت روانی وخیم تری پیش از آزادی نسبت به دسته دیگر داشتند.
۸	A.Murray Ferguson et al	۲۰۰۹	۲۰۸	مورد شاهدهی	محکومیت مجدد	با مقایسه دو دسته بیماران دارای سوء مصرف مواد و بیماران بدون سوء مصرف مواد مشخص شد که سوء مصرف کننده‌های مواد به طور معناداری بیشتر احتمال داشت تا ارتکاب مجدد جرم خشن و ارتکاب مجدد جرم غیرخشن داشته باشند. افراد دارای بیماری روانی شدید در مقایسه با افراد دارای سایر بیماری‌های روانی در خصوص ارتکاب مجدد جرم تفاوت معناداری نداشتند.
۹	Genevieve Parent et al	۲۰۱۱	۵۰۳	همگروهی	اتهام مجدد	تفاوت‌های معناداری بر اساس سن در هنگام آزادی و تعداد جرائم جنسی پیشین در بین گروه‌ها وجود داشت. نتایج نشان داد که نرخ ارتکاب مجدد جرم جنسی بر اساس زیرگروه‌های مجرمین متفاوت می‌باشد.

فرا تحلیل عوامل خطر مؤثر در ارتکاب مجدد جرم ۱۸۱

ردیف	اسامی پژوهشگران	سال انتشار	حجم نمونه	نوع روش تحقیق	تعریف ارتکاب مجدد جرم	نتایج
۱۰	Donaldo D. Canales et al	۲۰۱۴	۱۳۸	همگروهی	اتهام مجدد	بر اساس جنسیت، تفاوت معناداری بین ارتکاب مجدد جرم خشن و عمومی مشاهده نشد. بخش‌های عمومی نیاز/خطر شامل سابقه ارتکاب جرم، ارتباط با دوستان ضد اجتماعی، ارزش‌های حامی جرم، الگوهای شخصیت ضد اجتماعی، چالش‌های تحصیلی یا شغلی، روابط زناشویی و خانوادگی ناکارآمد، فقدان فعالیت‌های سرگرمی و فراغت مطلوب اجتماعی، سوء مصرف الکل یا مواد به طور قدرتمندی پیش‌بینی کننده ارتکاب مجدد جرم عمومی بودند در حالی که بخش‌های خاص نیاز/خطر شامل خصوصیات شخصی مشکل ساز و نوع جرم‌هایی که قبلاً انجام داده‌اند به صورت قدرتمند ارتکاب مجدد جرم خشن را پیش‌بینی می‌کرد.
۱۱	Wagdy Loza et al	۲۰۰۷	۶۵۷	همگروهی	زندانی شدن مجدد	تفاوت‌های معناداری بین کسانی که مرتکب دوباره جرم شدند با کسانی که مرتکب جرم مجدد نشدند در گرایش‌های مجرمانه، مشکلات شخصیت ضد اجتماعی، مشکلات رفتاری، تاریخچه و سابقه بزه‌ی، سوء مصرف مواد و الکل و دوستان ضد اجتماعی مشاهده شد.

ردیف	اسامی پژوهشگران	سال انتشار	حجم نمونه	نوع روش تحقیق	تعریف ارتکاب مجدد جرم	نتایج
۱۲	Julian Farzan-Kashani and Christopher M. Murphy	۲۰۱۵	۱۳۲	همگروهی	دستگیری مجدد	افراد دارای مشکلات کنترل خشم گسترده در مقایسه با افراد دارای خشم نرمال محکومی تهای بیشتری در ارتکاب خشونت عمومی داشتند.
۱۳	Hung-En Sung	۲۰۱۱	۹۴	مورد شاهی	دستگیری مجدد	تفاوت در تحصیل، وضعیت اشتغال، وابستگی به کمک‌های عمومی، وضعیت تاهل، سابقه دستگیری در کودکی، سن در هنگام اولین سو مصرف مواد، میزان مصرف مواد، نوع مواد مصرفی و اختلالات روانشناختی تمایز معناداری بین دو گروه مرتکبین دوباره جرم و کسانی که دچار ارتکاب مجدد جرم نشده‌اند نداشت.
۱۴	Marnie E. Rice	۲۰۰۸	۱۳۸	همگروهی	دستگیری مجدد	برخلاف فرضیه محقق مجرمین جنسی دارای کم توانی ذهنی در مقایسه با مجرمین جنسی دارای هوش نرمال کمتر احتمال انجام مجدد جرم خشن و یا ارتکاب مجدد جرم جنسی را داشتند.
۱۵	Jesse Cale and Patrick Lussier	۲۰۱۲	۲۰۴	همگروهی	محکومیت مجدد	به طور خاص مرتکبین دوباره جرم، با شروع زود هنگام مسیر ضد اجتماعی و الگویی از افزایش رفتار ضد اجتماعی بین سن کودکی و نوجوانی مشخص می‌شوند.
۱۶	احمد قلخان‌باز و دیگران	۱۳۹۱	۹۳	همبستگی	زندانی شدن مجدد	عوامل محل سکونت (غیربومی شهرستان و استیجاری بودن منزل)، سابقه ارتکاب جرم در دوستان، مصرف مواد قبل از زندان، سن در اولین ارتکاب جرم، با تکرار زندانی شدن رابطه معنادار

فرا تحلیل عوامل خطر مؤثر در ارتکاب مجدد جرم ۱۸۳

ردیف	اسامی پژوهشگران	سال انتشار	حجم نمونه	نوع روش تحقیق	تعریف ارتکاب مجدد جرم	نتایج
						داشت.
۱۷	Terry P. Nicholaichuk et al	۲۰۱۴	۲۱۸۵	همگروهی	محکومیت مجدد	نرخ پایه پایبندی در ارتکاب مجدد جرم در گروه‌های سنی مسن تر مشاهده شد.
۱۸	William H. Fisher et al	۲۰۱۴	۱۰۱۲	همگروهی	دستگیری مجدد	تحلیل‌ها نشان داد که عوامل تاریخیچه بزهی (شامل سابقه جرم در کودکی، و سابقه زندانی‌های مکرر) عوامل خطر معناداری می‌باشند اما عوامل بالینی شامل تاریخیچه سوء مصرف مواد عوامل خطر معناداری برای دستگیری مجدد نمی‌باشد.
۱۹	Rafael A. González et al	۲۰۱۶	۱۹۶	همگروهی	محکومیت مجدد	ارتکاب مجدد جرم و اختلال رفتاری در میان افراد فاقد ADHD در مقایسه با افراد دارای این اختلال به طور معناداری کمتر بود.
۲۰	Beth M. Huebner, Jennifer Cobbina	۲۰۰۷	۳۰۱۷	همگروهی	دستگیری مجدد	برخلاف انتظار، افراد دارای سابقه سومصرف مواد احتمال بالاتر معناداری برای ارتکاب مجدد جرم نداشتند. مجرمین دارای تاریخیچه بزهی احتمال بیشتری برای ارتکاب مجدد جرم داشتند. مجرمین جوانتر و مردان احتمال بیشتری برای ارتکاب مجدد جرم داشتند.
۲۱	Mark E. Olver et al	۲۰۰۶	۱۵۶	همگروهی	اتهام مجدد محکومیت مجدد	انحراف جنسی پیش بین قویتری نسبت به جامعه ستیزی در ارتکاب مجدد جرم جنسی بود. اگرچه جامعه ستیزی پیش بین قوی‌ای در ارتکاب مجدد جرم عمومی غیرجنسی بود ولی انحراف جنسی ارتباط برعکسی داشت.

ردیف	اسامی پژوهشگران	سال انتشار	حجم نمونه	نوع روش تحقیق	تعریف ارتکاب مجدد جرم	نتایج
۲۲	David Thornton	۲۰۰۶	۷۵۲	همگروهی	محکومیت مجدد	مجرمین جنسی که در سن پایبندی آزاد می‌شوند گرایش بیشتری به انجام مجدد جرم عمومی دارند.
۲۳	Seena Fazel et al	۲۰۰۶	۱۳۰۳	همگروهی	محکومیت مجدد	نتایج نشان داد که نرخ ارتکاب مجدد جرم به طور معناداری در گروه‌های سنی بالاتر کاهش می‌یافت. مرتکبین اعصاب و روانی که جرم خشن شدیدی مرتکب شده بودند در مقاسه با مرتکبین اعصاب و روانی که جرم خفیفی را مرتکب شده بودند احتمال کمتری داشت که مرتکب جرم مجدد گردند.
۲۴	R. K. Hanson	۲۰۰۶	۳۴۲۵	همگروهی	اتهام مجدد، محکومیت مجدد	سن در هنگام آزادی تاثیر معناداری در پیش‌بینی ارتکاب مجدد جرم جنسی داشت. نوع قربانی تاثیر معناداری در پیش‌بینی ارتکاب مجدد جرم جنسی نداشت.
۲۵	Anke Ramakers et al	۲۰۱۷	۷۱۴	همگروهی	اتهام مجدد	هر شغلی نه، ولی به طور خاص شغل باثبات و شغل‌هایی با سطح شغلی بالا می‌توانند نرخ ارتکاب مجدد جرم را در میان مجرمین با خطر ارتکاب مجدد جرم بالا کاهش دهند.
۲۶	Kevin L. Nunes et al	۲۰۰۷	۴۸۹	همگروهی	اتهام مجدد، محکومیت مجدد	انکار کنندگان جرم در مقایسه با پذیرندگان جرم تفاوت معناداری در جامعه‌سنجی و ارتکاب مجدد جرم ندارند.
۲۷	Robin P D Menzies	۲۰۱۴	۱۳۱	همگروهی	محکومیت مجدد	مسن شدن یک عامل کاهش دهنده در ارتکاب مجدد جرم بود.

فرا تحلیل عوامل خطر مؤثر در ارتکاب مجدد جرم ۱۸۵

ردیف	اسامی پژوهشگران	سال انتشار	حجم نمونه	نوع روش تحقیق	تعریف ارتکاب مجدد جرم	نتایج
۲۸	Lettie Prell et al	۲۰۱۶	۱۹۶۱	همگروهی	محکومیت مجدد	سن بصورت منفی با ارتکاب جرم خشن و جرائم مالی و خشن همبستگی دارد. عضویت در گروههای بزهکاری با ارتکاب مجدد جرم خشن و با جرائم خشن و مالی همبستگی مثبت داشت.
۲۹	Anouk Spruit et al	۲۰۱۷	۸۶۶۵	همگروهی	محکومیت مجدد	مشکلات در خصوص محل سکونت، مدیریت مالی و درآمد، ارتباط با همسر و خانواده، سو مصرف مواد، بهزیستی عاطفی، نگرش و جهت گیری، افزایش در مشکلات در جوانترین گروه (۱۸ تا ۲۵ سال) تا اوایل بزرگسالی (۲۶ تا ۳۰ سال) و کاهش در مشکلات از میانسالی تا بالاتر مشاهده گردید.
۳۰	Bilel Oueslati et al	۲۰۱۸	۱۷۵	مورد شاهدهی	محکومیت مجدد	هشت عامل خطر ارتکاب مجدد جرم شناسایی گردید. زندگی در محلات فقیر، شاغل نبودن، عدم زندگی با خانواده و تنها زندگی کردن و سو مصرف الکل.
۳۱	Annika Thomson et al	۲۰۱۸	۱۱۳	همگروهی	دستگیری مجدد	آتش افروزان با ویژگی های بالای جامعه ستیزی به نسبت آتش افروزان با ویژگی های پایین جامعه ستیزی، احتمال بیشتری دارد که مرتکب هر گونه جرم دوباره در دوره پیگیری گردند. خطر ارتکاب مجدد جرم عمومی در میان آتش افروزان مبتلا به اسکیزوفرنی در مقایسه با آتش افروزان بدون اختلالات سایکوتیک کمتر بود.

ردیف	اسامی پژوهشگران	سال انتشار	حجم نمونه	نوع روش تحقیق	تعریف ارتکاب مجدد جرم	نتایج
۳۲	Heng Choon et al	۲۰۱۵	۲۷۸	همبستگی	زندانی شدن مجدد	تاریخچه بزه‌ی (تعداد جرائم قبلی) ویژگی‌های روانشناختی (نگرش‌های حامی جرم، تکانشی بودن، درک منفی از خود،) روابط بین فردی (عدم دلبستگی خانوادگی، دلبستگی به دوستان منحرف، نقص در دلبستگی‌های حامی اجتماع) و در معرض جرم قرار گرفتن (شامل خانواده و محیط) عوامل خطر موثر در ارتکاب مجدد جرم می‌باشند.
۳۳	محمد یعقوبی، محمود علمی	۱۳۹۶	۱۲۰	همبستگی	زندانی شدن مجدد	عدم پذیرش جامعه و بازگشت مجدد به زندان رابطه معنادار و مثبت با هم دارند. عدم پذیرش خانواده و بازگشت مجدد به زندان رابطه معنادار و مثبت با هم دارند. بین میزان برچسب زنی و بازگشت مجدد به زندان رابطه معنادار وجود ندارد.
۳۴	Adrian Gorbanescu	۲۰۱۳	۲۴۰	همبستگی	زندانی شدن مجدد	سن در هنگام اولین جرم، مدت زمان زندانی شدن در سری اول و نوع جرم ارتكابی سری اول پیش بین معناداری برای ارتكاب مجدد جرم زنان می‌باشد. همچنین مشخص شد سطح شرمندگی و گناه و سطح دشمنی پیش بین معناداری برای ارتكاب مجدد جرم زنان نمی‌باشد

اندازه اثر خلاصه

معناداری	مقدار Z	فاصله اطمینان ۹۵٪		خطای معیار	اندازه اثر	تعداد مطالعات	مدل
		حد پایین	حد بالا				
۰,۰۰۱	۳۹,۳۹۴	۰,۴۱۸	۰,۳۷۹	۰,۰۱۰	۰,۳۹۸	۱۳۴	ثبیت شده
۰,۰۰۱	۱۵,۰۵۵	۰,۴۴۷	۰,۳۴۴	۰,۰۲۶	۰,۳۹۶	۱۳۴	تصادفی

با توجه به شاخص I^2 از مدل اندازه اثر خلاصه تصادفی استفاده می شود که $۰,۳۹۶$ می باشد. طبق معیار کوهن (۱۹۹۷) برای شاخص های d ، اندازه های اثر کوچک، متوسط و بزرگ به ترتیب در محدوده مقادیر $۰,۲$ ، $۰,۵$ ، و $۰,۸$ قرار خواهند داشت. در نتیجه اندازه اثر خلاصه فرا تحلیل مذکور، اندازه اثر کوچکی می باشد.

شاخص های ناهمگنی

مقدار Q	درجه آزادی	P	I^2
۶۳۰,۳۲۵	۱۳۳	۰,۰۰۱	۷۸,۹۰۰

شاخص I^2 نشانه درصدی از واریانس بین مطالعات است که ناشی از ناهمگنی است تا شانس، به عبارت دیگر، آماره I^2 نشان دهنده درصد تغییر پذیری در اندازه های اثر تحقیقات اولیه است که ناشی از ناهمگنی واقعی است تا خطاهای نمونه گیری یا شانس، بر خلاف شاخص Q، این شاخص به تعداد اندازه های اثر مورد تحلیل وابسته نمی باشد، هر چه مقدار این شاخص بزرگتر باشد نشان دهنده ناهمگنی بیشتر می باشد. بر اساس شیوه تفسیری هیگنز، تامپسون، دیکز و آلمن (مصرآبادی، ۱۳۹۵: ۵۵) این مطالعه دارای ناهمگنی شدیدی می باشد که نیازمند تبیین ناهمگنی می باشد.

تحلیل متغیرهای مستقل (عوامل خطر موثر در ارتکاب مجدد جرم)

Groups	Effect size and 95% confidence interval					Test of null (2-Tail)		Heterogeneity				Tau-squared				
	Number Studies	Point estimate	Standard error	Variance	Lower limit	Upper limit	Z-value	P-value	Q-value	df (Q)	P-value	I-squared	Tau Squared	Standard Error	Variance	Tau
Fixed effect analysis																
اختلال شخصیت	12	0.577	0.045	0.002	0.489	0.666	12.816	0.000	10.507	11	0.485	0.000	0.000	0.011	0.000	0.000
اختلالات	10	0.330	0.045	0.002	0.243	0.418	7.367	0.000	73.234	9	0.000	87.711	0.200	0.150	0.023	0.447
بهراری	7	0.219	0.027	0.001	0.167	0.271	8.259	0.000	11.532	6	0.073	47.970	0.017	0.024	0.001	0.132
پیشینه بزه‌های	12	0.403	0.039	0.002	0.327	0.480	10.308	0.000	41.077	11	0.000	73.221	0.054	0.036	0.001	0.232
تحصیلات پایین	5	0.467	0.044	0.002	0.381	0.552	10.724	0.000	6.171	4	0.187	35.184	0.007	0.016	0.000	0.085
خصوصیات	16	0.413	0.040	0.002	0.335	0.492	10.308	0.000	30.338	15	0.011	50.556	0.028	0.022	0.000	0.167
سابقه بزه در	3	0.424	0.154	0.024	0.122	0.726	2.752	0.006	1.367	2	0.935	0.000	0.000	0.083	0.007	0.000
سن پایین مجرم	23	0.547	0.020	0.000	0.508	0.587	27.418	0.000	93.049	22	0.000	76.357	0.037	0.028	0.001	0.193
سوء مصرف الکل	11	0.251	0.028	0.001	0.197	0.305	9.063	0.000	94.899	10	0.000	89.462	0.088	0.066	0.004	0.297
سابقه بزه‌های	4	0.435	0.112	0.012	0.217	0.654	3.912	0.000	6.439	3	0.092	53.411	0.063	0.100	0.010	0.252
نژادهای حامی	3	0.505	0.060	0.004	0.388	0.622	8.433	0.000	3.416	2	0.181	41.449	0.009	0.022	0.000	0.095
نوع قربانی	20	0.367	0.034	0.001	0.300	0.433	10.830	0.000	86.533	19	0.000	78.043	0.084	0.041	0.002	0.290
همگنان آسیب‌زا	5	0.398	0.057	0.003	0.287	0.509	7.029	0.000	6.315	4	0.177	36.660	0.012	0.023	0.001	0.108
وضعیت سرزندگی	3	0.182	0.079	0.006	0.027	0.337	2.296	0.022	3.247	2	0.197	38.408	0.022	0.059	0.003	0.149
Total within									468.124	120	0.000					
Total between									162.201	13	0.000					
Overall	134	0.398	0.010	0.000	0.379	0.418	39.394	0.000	630.325	133	0.000	78.900	0.053	0.016	0.000	0.231

نمودار ۳-

همان طور که دیده می‌شود بر اساس اندازه اثر، از بالاترین اندازه اثر تا پایینترین، متغیر اختلال شخصیت با اندازه اثر ۰,۵۷۷، سن پایین مجرم با ۰,۵۴۷، نگرش‌های حامی جرم با ۰,۵۰۵، تحصیلات پایین با ۰,۴۶۷، کژکارکردی خانواده با ۰,۴۳۵، سابقه بزه در خانواده با ۰,۴۲۴، خصوصیات شخصیتی مشکل ساز با ۰,۴۱۳، پیشینه بزه‌های با ۰,۴۰۳، همگنان آسیب‌زا با ۰,۳۹۸، نوع قربانی با ۰,۳۶۷، اختلالات روانشناختی با ۰,۳۳۰، سوء مصرف الکل و مواد با ۰,۲۵۱، بیکاری با ۰,۲۱۹، و متغیر مستقل وضعیت سکونت با اندازه اثر ۰,۱۸۲ قرار دارد. که فاصله قابل توجهی بین اندازه اثر متغیر مستقل اول با آخرین متغیر مستقل می‌باشد که نشان دهنده این می‌باشد که نوع متغیرها منبعی

فرا تحلیل عوامل خطر مؤثر در ارتکاب مجدد جرم ۱۸۹

از ناهمگنی است، همین امر می‌تواند تا حدودی ناهمگنی مربوطه را تبیین نماید. طبق شکل کل ناهمگنی، برابر با ۶۳۰,۳۲۵ می‌باشد از این مقدار ناهمگنی سهم عوامل خطر مختلف برابر با ۱۶۲,۲۰۱ می‌باشد. و هنوز سهم قابل توجهی از ناهمگنی نیاز به تبیین دارد.

تحلیل متغیرهای تعدیل کننده

۱- متغیر معنای ارتکاب مجدد جرم در مطالعات.

Groups	Effect size and 95% confidence interval					Test of null (2-Tail)		Heterogeneity				Tau-squared				
	Number Studies	Point estimate	Standard error	Variance	Lower limit	Upper limit	Z-value	P-value	Q-value	df (Q)	P-value	I-squared	Tau Squared	Standard Error	Variance	Tau
Fixed effect analysis																
اتهام مجدد	19	0.411	0.034	0.001	0.344	0.479	11.929	0.000	64.103	18	0.000	71.920	0.059	0.029	0.001	0.242
دستگیری مجدد	17	0.219	0.023	0.001	0.174	0.264	9.469	0.000	94.519	16	0.000	83.072	0.052	0.035	0.001	0.227
زندانی شدن	28	0.389	0.017	0.000	0.366	0.432	23.498	0.000	152.707	27	0.000	82.319	0.043	0.022	0.000	0.207
بهره‌رسانی مجدد	60	0.532	0.018	0.000	0.496	0.567	29.336	0.000	176.189	59	0.000	66.513	0.046	0.026	0.001	0.214
Total within									487.518	120	0.000					
Total between									113.608	3	0.000					
Overall	124	0.408	0.010	0.000	0.387	0.428	39.130	0.000	601.126	123	0.000	79.538	0.054	0.017	0.000	0.233

نمودار ۴-

طبق جدول، ارتکاب مجدد جرم در چهار معنا در مطالعات مورد استفاده قرار گرفته است که محکومیت مجدد با اندازه اثر ۰,۵۳۲، اتهام مجدد با ۰,۴۱۱، زندانی شدن مجدد با ۰,۳۹۹ و در نهایت دستگیری مجدد با اندازه اثر ۰,۲۱۹ قرار دارد. که تفاوت قابل توجهی در اندازه اثرها مشاهده می‌شود و می‌تواند یکی از منبع‌های ناهمگنی در

نظر گرفته شود. طبق شکل کل ناهمگنی ۶۰۱,۱۲۶ می باشد که بر اساس نوع تعریف از ارتکاب مجدد جرم ۱۱۳,۶۰۸ آن قابل تبیین است.

۲- نوع روش تحقیق بکار گرفته شده در پژوهش ها

Groups	Effect size and 95% confidence interval					Test of null (2-Tail)		Heterogeneity				Tau-squared				
	Number Studies	Point estimate	Standard error	Variance	Lower limit	Upper limit	Z-value	P-value	Q-value	df (Q)	P-value	I-squared	Tau Squared	Standard Error	Variance	Tau
Fixed effect analysis																
مورد شاهدی	13	0.407	0.072	0.005	0.266	0.548	5.654	0.000	6.009	12	0.916	0.000	0.000	0.028	0.001	0.000
همبستگی	8	0.401	0.062	0.004	0.280	0.522	6.478	0.000	11.777	7	0.108	40.561	0.022	0.029	0.001	0.148
مورد رومی	113	0.399	0.010	0.000	0.378	0.419	38.444	0.000	612.522	112	0.000	81.715	0.056	0.017	0.000	0.237
Total within									630.308	131	0.000					
Total between									0.017	2	0.992					
Overall	134	0.399	0.010	0.000	0.379	0.418	38.394	0.000	630.325	133	0.000	78.900	0.053	0.016	0.000	0.231

نمودار ۵-

مطابق جدول اندازه اثر روش تحقیق مورد شاهدی ۰,۴۰۷، روش تحقیق همبستگی ۰,۴۰۱ و روش تحقیق همگروهی ۰,۳۹۸ می باشد که تفاوت چندانی ندارند با مشاهده کل ناهمگنی متوجه میشویم که اندازه اندکی از ناهمگنی مرتبط با روش تحقیق بکار گرفته شده در پژوهش هاست و منبع ناهمگنی نمی باشد.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به گستردگی عوامل خطر ارتکاب مجدد جرم، معمولاً پژوهشگران به استفاده از دسته بندی هایی روی می آورند. یکی از این طبقه بندی ها، عوامل خطر را به دسته های عوامل خطر فردی، همتایان، خانواده، مدرسه و اجتماعی تقسیم نموده است

(Development Services Group, Inc, 2015: 2). با تکیه بر طبقه‌بندی ذکر شده، در این فراتحلیل، عوامل خطر سطح فردی شامل (اختلال شخصیت، سن پایین مجرم، نگرش‌های حامی جرم، تحصیلات پایین، خصوصیات شخصیتی مشکل ساز، پیشینه بزهی، نوع قربانی، اختلالات روانشناختی و سوء مصرف الکل و مواد در این طبقه قرار می‌گرفتند. شماری از مطالعات که به این سطح توجه داشتند به قرار زیر می‌باشند.

(Leam A. Craig, 2011. Parent G, etal, 2011. Martin Rettenberger etal, 2015. Cathrine Pettersen etal, 2015. Stephane M. Shepherd etal, 2016. Bhutta and Wormith, 2016. Kelle Barrick etal, 2014. Kashani and Murphy, 2015. Gonzalez etal, 2016. Prell etal, 2016. Thomson etal, 2018)

هرچند به نظر می‌رسد که با تایید شدن تاثیرگذاری متغیرهای فردی متعددی مانند موارد یادشده، نظریه‌هایی که با نگاهی فردگرایانه و روانشناسانه به تبیین رفتارهای انحرافی پرداخته‌اند مانند نظریه الگوهای تفکر مجرمانه، مورد تایید قرار گرفته‌اند، اما مساله مهم این است که ویژگی‌های شناختی، هیجانی و رفتاری افراد در بستری خانوادگی و اجتماعی شکل می‌گیرند و دچار تغییر می‌شوند که حتما در مطالعات حوزه ارتکاب مجدد جرم باید مورد توجه قرار گیرند. برای مثال تحقیقات نشان داده است که هرچند کودکانی که شخصیت جامعه ستیز نشان می‌دهند ممکن است زمینه زیستی داشته باشند اما تا وقتی در محیط‌های برانگیزاننده رفتار جامعه ستیزانه قرار نگیرند، در آنها این اختلال‌ها و رفتارها و نگرش‌ها شکل نمی‌گیرد (اتکینسون و همکاران، ۱۳۸۵: ۵۵۰). این محیط‌ها و شرایط برانگیزاننده شامل وضعیت خانواده، دوستان، مدرسه و اجتماع است.

عوامل خطر سطح خانوادگی با تکیه بر طبقه‌بندی مطرح شده شامل کژکارکردی خانواده و سابقه بزه در خانواده می‌باشد. شماری از مطالعات که به این سطح توجه داشتند شامل موارد زیر می‌باشند: (قلخان‌باز و همکاران، ۱۳۹۱ و یعقوبی؛ علمی، ۱۳۹۶: Queslati etal, 2018. Menzies, 2014). مطابق نظریه پیوند اجتماعی هیرشی، پیوند مناسب بین فرد و خانواده یکی از عوامل هم‌نواپی و کنترل رفتارهای فرد در اجتماع

می‌باشد. کژکارکردی خانواده و وجود اعضای بزهکار در خانواده مانعی در مقابل این همنوایی و پیوند مناسب می‌باشند. مطابق تحلیل‌ها اندازه اثر عامل کژکارکردی خانواده ۰,۴۳ و سابقه بزه در خانواده، ۰,۴۲ می‌باشد و رابطه هر دو با ارتکاب مجدد جرم معنادار می‌باشند.

بر اساس طبقه‌بندی قبلا مطرح شده، عوامل خطر سطح همسانان در تحقیقات مورد مطالعه شامل همگنان آسیب‌زا می‌باشند. شماری از مطالعات که به این سطح توجه داشتند شامل موارد ذیل می‌باشند. (Loza et al, 2007. Canales et al, 2014. Queslati et al, 2018. قلخانباز و همکاران، ۱۳۹۱). متغیر همگنان آسیب‌زا در پنج اندازه اثر، مورد بررسی قرار گرفته و دارای اندازه اثر ۰,۳۹۸ بوده و دارای رابطه‌ای معنادار با ارتکاب مجدد جرم بود و از این رو با تبیین مطرح شده در نظریه هم‌نشینی بد ساترلند هم‌راستا بود. چنانچه نظریه هم‌نشینی افتراقی نشان داد، هنگامی که شبکه ارتباطی نزدیک فرد یا به عبارتی هم‌نشینی فرد که عمدتاً شامل خانواده و دوستان هستند، دچار کژکارکردی باشند، جامعه‌پذیری ضد اجتماعی در او صورت می‌گیرد و همین امر بر شیوه نگرش، تقویت شناسایی فرصت‌های خلافتکاری و افزایش رفتار انحرافی او تاثیر می‌گذارد.

در نهایت دسته عوامل خطر در سطح اجتماعی در پژوهش حاضر شامل بیکاری (شرایط بی اشتغالی) با اندازه اثر ۰,۲۱۹ و وضعیت سکونت با اندازه اثر ۰,۱۸۲ می‌باشد، که هر دو دارای رابطه معناداری با ارتکاب مجدد جرم می‌باشند. شماری از مطالعات که به این سطح توجه داشتند شامل موارد زیر می‌باشند:

(Lockwood et al, 2012. Bhutta and Wormith, 2016. Barrick et al, 2014. Sung, 2011. Ramakers et al, 2017, Menzies, 2014. Queslati et al, 2018)

چنانچه فراتحلیل حاضر نشان داد عوامل خطر بسیار متنوعی در حوزه ارتکاب مجدد جرم وجود دارد، تمرکز اصلی پژوهش‌ها بر عوامل سطح فردی بوده است و به عوامل سطح میانه (خانواده و هم‌تایان) و سطح کلان (اجتماع) بسیار کمتر پرداخته شده

فرا تحلیل عوامل خطر مؤثر در ارتکاب مجدد جرم ۱۹۳

است. این در حالیست که بررسی ارتکاب مجدد جرم به عنوان یک پدیده اجتماعی نیازمند تحلیل چندسطحی است. در کنار عوامل سطح خرد که به افراد و ویژگی‌های آنها اشاره دارد، عوامل سطح میانه را که به ارتباطات توجه دارند و عوامل سطح کلان را که به جامعه و ساختارهای آن اشاره دارند نیز باید به صورت دقیق مورد بررسی قرار داد (آقابخشی، ۱۳۸۸: ۶۰). چنانچه نتایج فراتحلیل حاضر نشان داد در برخورد با پدیده ارتکاب مجدد جرم، رویکردی واحد در تعریف عملیاتی از این مفهوم وجود ندارد، به صورتی که گاهی ارتکاب مجدد جرم به صورت دستگیری مجدد، گاهی نیز به صورت اتهام مجدد، محکومیت مجدد و یا زندانی شدن مجدد مطرح شده است و همین مساله سطح قابل توجهی از ناهمگنی نتایج فراتحلیل را تبیین می‌نماید. همچنین باتوجه به معنادار بودن این مساله با ارتکاب مجدد جرم، توجه به آن را در تحقیقات آتی الزامی می‌سازد.

پیشنهادها

با توجه به اینکه در نقطه مقابل ارتکاب مجدد جرم، مساله بازگشت موفق به جامعه مطرح می‌شود، پیشنهاد می‌شود که تحقیقات بر عوامل حفاظت کننده/ پشتیبان و نیز بر عوامل مؤثر بر بازگشت موفق به جامعه نیز تمرکز کنند. در خصوص عوامل خطر اجتماعی و خانوادگی ارتکاب مجدد جرم می‌بایست محققان علوم اجتماعی حضوری فعال‌تر در این حیطه داشته باشند همچنان که با بررسی حیطه تحصیلی و مطالعاتی محققان فراتحلیل صرت پذیرفته، می‌توان متوجه شد که اکثریت آنها دارای تحصیلات جرم شناسی، روانشناسی و حقوق می‌باشند. ارتقای روش پژوهش به خصوص برای محققان ایرانی الزامیست، متأسفانه تمام تحقیقات ایرانی مورد بررسی، از روش همبستگی استفاده نموده‌اند که چندان قدرتمند نمی‌باشد.

منابع

- آقابخشی، حبیب. (۱۳۸۸). *اعتیاد و آسیب شناسی خانواده*. تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- ارشد، لیلی و درویشی فرد، علی اصغر. (۱۳۹۳). بی سازمانی اجتماعی و امکان شکل گیری آسیب های اجتماعی (مطالعه موردی: محله هرندی)، *فصلنامه پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، شماره یک.
- اتکینسون و همکاران. (۱۳۸۵). *زمینه روانشناسی هیلگارد*. ترجمه: براهنی و همکاران. تهران: انتشارات رشد.
- برنارد، تامس؛ اسنیپس، جفری و جرولد، الکساندر. (۱۳۹۴). *جرم شناسی نظری ولد* (ویرایش ششم). ترجمه: علی شجاعی، تهران: دادگستر.
- سلیمی، علی و داوری، محمد. (۱۳۸۶). *جامعه شناسی کجروی*. ویراست دوم. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. قم.
- صدیق سروسستانی، رحمت ا.... (۱۳۸۹). *آسیب شناسی اجتماعی*، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت). تهران.
- مصرآبادی، جواد. (۱۳۹۵). *فرا تحلیل: مفاهیم، نرم افزار و گزارش نویسی*. دانشگاه شهید مدنی آذربایجان.
- Development Services Group, Inc. (2015). "Risk Factors for Delinquency." Literature review. Washington, D.C.: **Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention**.
<https://www.ojjdp.gov/mpg/litreviews/Risk%20Factors.pdf>
- Farrington, D., Loeber, R., & Ttofi, M. (2012). Risk and protective factors for offending. In B.C. Welsh & D. P. Farrington (Eds.), **The Oxford handbook of crime prevention** (pp. 46-69)
- Keren Cuervo and Lidon Villanueva. (2015). 'Analysis of risk and protective factors for recidivism in Spanish youth offenders' *Offender Therapy and Comparative Criminology*. SAGE publication
- Latessa, Edward, Listwan, Shelley, Koetzle, Deborah. (2014). **What works (and Doesn't) in reducing recidivism**. USA: Elsevier
- Marsh, I., Melville, G., Morgan, K., Norris, G. & Walkington, Z. (2006). **THEORIES OF CRIME**. Oxon, England: Routledge.

فرا تحلیل عوامل خطر مؤثر در ارتکاب مجدد جرم ۱۹۵

- Piquero, R. Alex et al. (2015). 'A systematic review of age, sex, ethnicity, and race as predictors of violent recidivism' *Offender Therapy and Comparative Criminology*. SAGE publication
- Zara, G & Farrington, P. D. (2016). **criminal recidivism explanation, prediction and prevention**. USA: Routledge